

Professor/forskningssjef Berit Berg
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU
/Mangfold og inkludering, NTNU Samfunnsforskning
berit.berg@svt.ntnu.no

Vår ref.: 2014/9

Dato: 17.03.2014

Utvikling og gjennomføring av levekårsundersøkelse av barn i asylsøkerfasen

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) er et rådgivende organ i forskningsetikk innen sine fagområder, og skal blant annet gi råd og anbefalinger i konkrete saker som forelegges komiteen.

NESH mottok 6. januar 2014 en henvendelse fra prosjektleder Berit Berg (SVT, NTNU) om prosjektet "Utvikling og gjennomføring av levekårsundersøkelse av barn i asylsøkerfasen". NESH inviterte Berit Berg og Kristian Tronstad til å informere komiteen om prosjektet i møtet 25. februar 2014. I det følgende presenteres først prosjektet, før komiteens spesifikke og mer generelle tilbakemeldinger og anbefalinger listes.

Bakgrunn

Prosjektet har fire hoveddeler.

1. Bruk av registerdata fra UDI vil anvende informasjon om både mottak og beboere. Disse vil kunne brukes til tverrsnittsanalyser av asylsøkere som bor på et asylmottak eller omsorgssenter på et gitt tidspunkt. Slike deskriptive analyser skal bidra til å sammenligne levekårene over tid.
2. En kvantitativ del av levekårsundersøkelsen er basert på ansikt til ansikt-intervjuer med ca 200 asylsøkerbarn mellom 6-18 år, samt en undersøkelse blant samtlige mottaksledere og ledere i omsorgssentre for mindreårige. For de minste barna blir det ikke gjennomført intervju, men det kan være aktuelt med observasjoner og samtaler rundt tema som barna er opptatt av og introduserer selv. Intervjuene med asylsøkerbarna vil ta utgangspunkt i et spørreskjema bestående av et panel av spørsmål og påstander fra det validerte Strength and difficulties questionnaire (SDQ). Skjemaet omfatter bl.a. unges adferdsproblemer og relasjoner til jevnagale.

3. En kvalitativ del av levekårsundersøkelsen er basert på intervjuer, fokusgrupper og observasjon. Denne delen av undersøkelsen vil baseres på kvalitative intervjuer med et større utvalg av informanter fra tre hovedkategorier: (i) asylsøkerbarn, (ii) fagpersoner og (iii) barnas familie og andre voksne uformelle støttepersoner og omsorgspersoner. Det er planlagt å intervju ca. 20 asylsøkerbarn. Både samtaler med de større barna og observasjon av de yngste vil bli gjennomført av forskere med særlig kompetanse på området. Forskerteamet som skal gjennomføre denne delen av undersøkelsen har omfattende barnefaglig/sosialfaglig kompetanse, i tillegg til lang erfaring som forskere innenfor asylfeltet.
4. En web-basert survey har form av at et elektronisk skjema sendes til samtlige mottak og omsorgssentre. Formålet med surveyen er å kartlegge konteksten for barn og unge som bor på mottak/i omsorgssenter.

Vurdering

Komiteens hovedvurdering av denne saken kan oppsummeres i tre punkter.

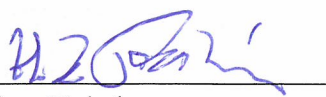
1. For det første er det åpenbart at forskning på denne gruppen byr på ekstreme utfordringer, ikke minst mht å gjøre alt som kan gjøres for at samtykkene skal være både informerte og frivillige. Barn som er asylsøkere, og som for enkeltes vedkommende i tillegg kan ha gjennomlevd traumatiske hendelser før oppnådd asylsøkerstatus, kan ses som tilhørende inntil flere utsatte grupper samtidig.
2. For det andre synes det like åpenbart at god, forsvarlig forskning på levekårene til barn i asylsøkerfasen er av stor betydning. Nettopp den vanskelige situasjonen de befinner seg i, gjør det maktpåliggende at hjelp, tiltak og politiske avgjørelser treffes på informert grunnlag som kan bidra til å gjøre deres situasjon så god som råd er.
3. For det tredje er det komiteens klare inntrykk at både den innsendte dokumentasjonen og forskernes egne presentasjoner vitner om bred erfaring med og svært grundig refleksjon rundt de utfordringene denne forskningen byr på.

På dette grunnlag vil NESH anbefale gjennomføring av dette forskningsprosjektet. Komiteen har samtidig enkelte momenter som man tillater seg å minne om til sist i denne uttalelsen, ikke fordi man har grunn til å tro at forskerne i dette tilfellet ikke kjenner til og er klar over dem, men fordi de er sentrale momenter som ikke er eksplisitt nevnt i den oversendte dokumentasjonen.

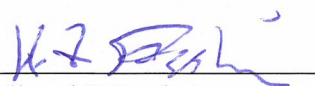
- *Uforutsett kunnskap.* I forskning av denne typen kan man få informasjon som man i utgangspunktet ikke hadde spurt om—for eksempel om barna man intervjuer, eller om tredjepersoner som de nevner og som ikke selv har samtykket til forskningen. Det kan for eksempel dreie seg om viten om en helt uakseptabel livssituasjon, eller om forestående kriminelle handlinger. For slike tilfeller er det å anbefale at forskerne har nedfelt en strategi for hvordan man møter dem.

- *Kompleks ufrihet.* Barn er som regel i en situasjon der de er underordnet foresatte. Det kan være umulig å sikre den opplevde frivilligheten ved forskningsdeltakelsen helt, gitt at livssituasjonen man befinner seg i består i å avvente muligheten for opphold og kjennskapet til forskjellige instanser (forskere, forvaltning, senterdrift osv) ikke alltid vil være like klart. Om barnet fra foresattes side får inntrykk av at deltakelse er påkrevet pga slik usikkerhet mht hva deltakelse kan bety for mulig oppholdstillatelse, eller om barnet føler at han eller hun er ansvarlig for dette, vil det både kunne undergrave et samtykkes frivillighet og skape en vond eller uønsket situasjon for barnet. Kulturelle forskjeller kan selvsagt også gjøre tolkningen av slike mulige situasjoner mer krevende for forskeren.
- *Nektelsesrett.* Også i situasjoner der barnet ikke har full samtykkekompetanse, har barnet alltid en nektelsesrett. Denne kan også uttrykkes ved f eks kroppsspråk. Generelt er det å anbefale at situasjoner som kan danne grunnlag for å avbryte observasjon eller interaksjon, også er indikert i prosjektbeskrivelsen.
- *Tolker.* Tolkens stilling er sentral og kompleks i intervju- og kommunikasjonssituasjoner der forskeren ikke mestrer forskningsdeltakernes språk. En mulig utfordring kan i enkelte tilfeller være at en tolk har tilhørighet i samme miljø som den som intervjues. Dette kan bidra til en opplevd ufrihet (f eks hvis tolk og forskningsdeltaker senere møtes i andre kontekster, eller hvis tolken har en sentral posisjon i miljøet). Situasjonen kan bli desto mer krevende dersom informasjonen som er delt, angår sensitive temaer.

På vegne av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora,

for Bjørn Hvinden

Komiteleder, Den nasjonale forskningsetiske
komité for samfunnsvitenskap og humaniora

Hallvard J. Fossheim
Sekretariatsleder, Den nasjonale forskningsetiske
komité for samfunnsvitenskap og humaniora

Kopi: UDI v/Rachel Elisabeth Eide (ree@udi.no)